

VÖRÖS KATA

Kohn Röné, a zsidó nő**Sztereotipikus ábrázolások a *Harc* folyóirat hasábjain¹**

„Jöttek káprázatos meztelenségükkel, vörösre lakkozva,
 semmi sem volt rajtuk természetes... hangos, feltűnő, erkölcstelen viselkedésük elől
 riadtan menekült a magyar. Szórták a pénzt és kínálták a bájaikat.”²

Az egyik első, 1233-ban készült zsidókat ábrázoló karikatúra legmeghatározóbb mozzanata: az ördög egy-egy ujja, egy-egy hatalmas orra mutat. Az orrok tulajdonosai egy férfi és egy nő, Mosse Mokke és Avegaye (Abigél).³ Fiziognómiájukból kiindulva gondolhatjuk, amit Mosse Mokke pileum cornutumja, azaz csúcsíves kalapja megerősít, hogy a képen szereplő két alak zsidó. A karikatúra két alakja más külső jegyeikben megegyeznek a többségi társadalom tagjaival, a férfi arca szőrtelen és bubifrizurát visel, a nő figyulát és divatos hosszú haját. A zsidó nők a középkori illusztrációkon nem rendelkeztek vizuálisan megkülönböztethető jegyekkel – mint például a szándékosan eltúlzott horgas orr, vagy a férfiaknál a csúcsíves kalap –, nem ábrázolták őket torz alakokként. Ezen a karikatúrán az alkotó mégis a női szereplőnél is érzékelhetővé tette zsidóságát.⁴

A rajzot a királyi kincstár zsidókkal foglalkozó hivatalnoka készíthette egy, a zsidók adófizetési kötelezettségét nyilvántartó pergamentekercsre, amelyen több egyént azonosítani lehet. Mosse Mokke egy ismert zsidó pénzkereskedő, a nőalak azonosíthatatlan, de feltehetően valós személy volt. A személyes közelség és a vélhető ellenszenv mind-mind hozzájárulhattak ahhoz, hogy ez a torzábrázolás elkészülhessen, avagy a *fejben lévő képek* – ahogy a sztereotípiát a fogalom megalkotója, Walter Lippmann jellemezte – kivetülhessenek.

Tanulmányomban ezeket a fejekben lévő képeket, azaz sztereotípiákat vizsgálom. Fókuszomat az antiszemita képekre, azon belül is a mások által láttatott zsidó nőre helyezem. Egy eddig alig feldolgozott periodikát, az 1944 májusa és decembere között összesen 32 alkalommal megjelent *Harc* című hetilapot vizsgálom, amelynek propagandaanyagaiban ebben az időszakban legkoncentráltabban jelentek meg a zsidóellenes tartalmak, s ami számunkra a legfontosabb: feltűnt Kohn Röné, a zsidó nő sztereotipizált alakja.

Zsidóellenesség és zsidóábrázolás

Ha egészen széles perspektívából, nagyvonalakban tekintünk rá a zsidóábrázolásokra és a zsidóellenesség összefüggéseire, elmondhatjuk, hogy a zsidóellenesség szemléletmódja, funkcionális vagy

¹ A *Harc* folyóirat teljes korpuszáért, s azért, mert kutathatóvá tették számomra az anyagot, köszönettel tartozom az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársainak, valamint az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem Könyvtárának.

² Akik idén már hiányzanak a strandról. *Harc*, 1944. június 3. 2.

³ A karikatúra elemzését részletesen lásd: Gábor György: Az idegen arca. A zsidó a középkori keresztény gondolkodásban és művészetben. In: *Uő: A történelem tekintete. Emlékezet és tanúság*. Budapest, Typotex, 2021. 337–390.

⁴ Lipton, Sara: *Dark Mirror. The Medieval Origins of Anti-Jewish Iconography*. New York: Metropolitan Books, 2014.

esszencialista jellege alapvetően meghatározta a zsidók képi reprezentációját is. Kiemelve néhány jellegzetességet: a 11. századig nincsen megkülönböztető sajátosságokon alapuló ábrázolásuk, azaz nincsenek olyan fiziognómiai vagy ruházati jegyek, amelyek alapján a képeken azonosítani lehetne a zsidókat. Ekkor még kizárólag a tematika – például a bibliai kontextus vagy a szakrális tárgyak jelenléte – mutatott rá arra, hogy zsidókat látunk az illusztrációkon.⁵ Ennek egyik oka lehet, hogy az antik világ idegenkedése a zsidóktól, azaz a judeofóbia etnikailag különböztette meg a zsidókat más kulturális és vallási szokásaik miatt. A zsidóság ebben az időszakban még másság, vagyis idegenként az egyik ellenség a sok közül. Az antijudaista hagyomány, amely a kereszténység megjelenésével alakult ki, már minőségileg és mennyiségileg is transzformálta az ókori vádakat, vegyítve őket a vallási bűnökkel, e világi és e világon túli, metafizikai ellenséggé téve a zsidóságot – kiemelte a többi idegen és a sok más ellenség közül, és elsőszámú ellenséggé tette –, amely változás a 11. század után a képi ábrázolásokon is megnyilatkozott: jellemzővé vált a nagy, kampós orr, fekete haj és szőrzet, a csúcsíves kalap és a különböző színekben pompázó ruházat. Kik tartoztak ekkor a megkülönböztetett zsidóság csoportjába? A patriarchális középkori keresztény szemléletből következően kizárólag a férfiak. A nőket továbbra is csak a kép tematikájából lehetett azonosítani.

A 15. századtól a zsidó nők is egyre érzékelhetőbbé váltak: a régi törvény megtestesítői lettek, ráncos öregasszonyként jelenítik meg a régi szövetséget, a zsinagógát (eklézsia – zsinagóga, Ráhel és Lea). Az ettől eltérő ábrázolásokon a zsidó másság jeleként fülbevalót viselnek, amit a korban a luxushoz, a bujasághoz, a prostitúcióhoz és a romlottsághoz társítottak. Ahogy Sara Lipton fogalmaz: „a quattrocento Itáliájában a fülbevalót a zsidó nők »jeleként« használták; Rembrandt és kortársai a zsidó nőket ékszereik és ruhájuk mély, gazdag színeivel és fényűző textúráival különböztették meg.”⁶ Vagyis a nem zsidóellenes megjelenítések is már hangsúlyozni próbálták a testi és a kulturális másságot – egzotikus jelleget adva a zsidó nőknek.

A 19–20. században, az antiszemitizmus megjelenésekor, amikor már faji alapon különböztették meg a zsidókat, az antiszemita propaganda elsősorban a férfiakat jelenítette meg, őket tette meg a társadalom elsőszámú ellenségévé: a kapitalista bankár, a világösszeesküvést szervező zsidó, a bolygó zsidó, a rituális gyilkosságot és szexuális bűntetteket elkövető zsidó, mind-mind férfi volt.⁷ Ha nőket ábrázoltak, „általában (1) kisebb jelentőségben, (2) kevésbé változatos képi világgal és (3) a nőknek tulajdonított szexuális hatalomra (beleértve a reprodukív képességüket is) erősen utalva”.⁸

Kohn Röné: a női zsidó ellenségkép

A német *Der Stürmer* nemzetiszocialista hetilap mintájára létrehozott antiszemita cikkeket, valamint torzabrázolászerű zsidó karikatúrákat, s fényképeket közlő *Harc* hetilap kiadója a Zsidókérdést Kutató Magyar Intézet volt, főszerkesztője Bosnyák Zoltán, a kor neves antiszemita publicistája, felelős

⁵ Gábor György: *Elfajzott világ, elfajzott test. A zsidó és az elzsidósodott világ fiziognómiája a középkor vizualitásában.* (Megjelenés alatt.)

⁶ Lipton, Sara: *Dark Mirror. The Medieval Origins of Anti-Jewish Iconography.* New York: Metropolitan Books, 2014.

⁷ A *Stürmer* zsidóképéhez lásd: Béresi Ákos: A megtestesült Sátán. A zsidó bűnöző képe a *Stürmer*ben. *Médiakutató*, 2017/1–2. 109–122.

⁸ Jones, Adam: *Genocide. A Comprehensive Introduction.* London – New York: Routledge, 2011. 489.

szerkesztője pedig a német antiszemita körökkel a húszas évek óta kapcsolatban álló Levatic László. A folyóiratban a korszak legtermékenyebb antiszemitaí publikáltak, akik nagyrészt a nemzetiszocialista párthoz kötődtek.⁹ A hetilap kiemelt célja volt, hogy megismertesse a zsidókérdést a magyar társadalommal, vagyis hogy minél nagyobb körben terjesszék az antiszemita toposzokat.

Németh László *Faj és irodalom* című művében – amit 1928 és 1934 között írt – hangsúlyozza, hogy „a zsidó test és a zsidó szellem akárhogy keveredik európaiak közé, tüstént kiismerszik.”¹⁰ Vajon, hogy lehet kiismerni a zsidó testet és szellemet? A *Harc* hasábjain a fiziognómiai jegyeket és a szellemi szférát együttesen nyomatékositották, hogy olvasóik körében felismerhetővé tegyék az általuk konstruált zsidót. Felvonultatták az összes antiszemita sztereotípiát: láthatjuk a háttérből irányító, mindenkit marionettfiguraként mozgó, világösszeesküvést szervező zsidót, a pajeszos-kaftános, torz, „ördögarcú” zsidót, a szivarozó bankárt vagy gyárost, de találkozhatunk dehumanizáló képekkel is: ilyen, amikor például egy zsidó férfit szájtartása miatt egy majomhoz hasonlítanak. Ezek az alakok mind-mind férfiak, de már mellettük önálló karakterként megjelenik a zsidó nő is, gazdag cselédtartó polgárként, kizsákmányoló úrinőként, bálokon és estélyeken mulatva, strandokon a bájait kelletve, továbbá internálótáborban csinosan, bundában sorakozva vagy ágyon pihenve. A témakonstrukciókkal az ellenséget képezték meg, valamint az internálótábori képriporttal csökkenteni kívánták az amúgy sem erős szolidaritást a zsidók irányában.

A nőábrázolások közül kiemelkedik Kohn Röné, a zsidó nő sztereotipikus alakja. Röné a *Harc* hasábjain testesül meg karikatúraként, azonban már a Szálasi-párti *Magyarság* napilapban is megjelent 1943-ban: „Kohn Röné a színházban” és a „Néhány szó a kozmetikáról, amely széppé tesz és megfiatalít” című versekben. A *Harc*ban már más címekkel, de ugyanazon szövegekkel, karikatúrákkal kiegészülve publikálták a verseket.¹¹ A címek változása mutatja („Amikor Kohn Röné még színházba járhatott”, „A kozmetika »széppé« tette és megifjította Kohn Rönét”), hogy immár teljességgel Kohn Röné, a zsidó nő került a központba. S hogy kinek a szemén keresztül láthatjuk? Egy álnév alatt publikáló antiszemita perspektívájából, egy-egy vers alatt a rejtélyes „omega” aláírást feltüntetve.

„De hát mire jó a név? Mit tudunk meg az ellenségről, ha ismerjük történelmi és aktuális nevét, elfogadott és elutasított elnevezését...? Talán többet, mint gondolnánk.”¹² – írja Szabó Márton. Kohn Röné egy sztereotipikus nőalak sztereotipikus neve. Honnan tudhatjuk, hogy Kohn Röné zsidó? Elsősorban a nevéből: A vezetéknév és az utónév is idegenre utal, ráadásul zsidóra, akinek az érzéki megjelenítésére törekszenek. A Kohn vezetéknév, mint pap vagy mint kohanita,¹³ a köznyelv zsidója, aki megjelenik a hétköznapi történetekben és viccekben, egyértelműen azonosít-

⁹ Paksa Rudolf: Zsidókérdéskutató Magyar Intézet, avagy a „tudományos antiszemitizmus” Magyarországon. *Múltunk*, 2018/1. 4–49.

¹⁰ Németh László: *Faj és irodalom. Napkelet*, 11 (1), 1928. 33–43, itt: 40.

¹¹ (omega): Kohn Röné a színházban. *Magyarság*, 1943. június 27. 12, amely később megjelent Amikor Kohn Röné még színházba járhatott. *Harc*, 1944. augusztus 12. 6; (omega): Néhány szó a kozmetikáról, amely széppé tesz és megfiatalít. *Magyarság*, 1943. augusztus 1. 6, amely később megjelent A kozmetika „széppé” tette és megifjította Kohn Rönét. *Harc*, 1944. augusztus 5. 7.

¹² Szabó Márton: Az ellenség neve. Előszó. In: Szabó Márton (szerk.): *Az ellenség neve*. Budapest: József Műhely Kiadó, 1998. 8.

¹³ Scheiberné Bernáth Livia: *A magyarországi zsidóság személy- és családnevei II. József névadó rendeletéig*. Budapest: Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, 1981. Fenyves Katalin: Hirschblől Szarvady és Ábrahám fia, Jenő: A névválasztás mint akkulturációs stratégia. In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnev-változások története, időben, térben, társadalomban*. Budapest: Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 137–153.

va a zsidót. Az utónév szintén idegen eredetű és hangzású, s elmondható, hogy a *Borsszem Jankó* című élclapban is gyakran használták a Renée nevet a zsidó nők megnevezésére.¹⁴ A francia csengésű, de fonetikusan átírt Röné gunyorosan jelzi, hogy az idegen szavak becsmepészése a magyar nyelvbe – amely vád megjelenik az élclapokban is¹⁵ –, az idegen, kozmopolita elemek megjelenítése a magyar nyelvben maga a nyelvrontás, ami elutasítandó az antiszemita számára. A névadás egyben teremtés is: azzal, hogy a zsidó nőre immár Kohn Rönéként hivatkozhatunk, perszonalifikálódott az ellenségkép.¹⁶

A szellemi absztrakciók kivetülése, képi és nyelvi illusztrálása felerősíti a közvetíteni kívánt üzenetet. A 19. századi élclapok zsidóképének kutatásakor Hanák Péter megjegyezte, hogy „a sajtó, főként az élclapok [...] előnye a vizualitás: a rajzos illusztráció, a képes elbeszélés általában könnyebben percipálható, lényeglátatóbb, mint a verbális absztrakció.”¹⁷ Az élclapokban – me-

Kohn Röné arcai (Harc, 1944. december 9. 4.)

¹⁴ Németh Luca Anna: Zsidó figurák nevei a *Borsszem Jankó*ban a 20. század első felében. *Névtani értesítő*, 34, 2012. 49–65.

¹⁵ Hanák Péter: A másokról alkotott kép. Polgárosodás és etnikai előítéletek a magyar társadalomban. In Uő: *A Kert és a Műhely*. Budapest: Balassi, 1999. 101–134.

¹⁶ Hogy Kohn Rönének ki volt az ihletője? A dualizmus kori zsidó nagypolgárság meghatározó alakjának, Wahrmann Mórnak lánya, Wahrmann Renée, aki hatalmas partikat rendezett Andrassy úti palotájában, és több férje is volt, továbbá még Krúdy Gyulát is megihlette? Lásd: Konrád Miklós: Wahrmann Mór és gyermekei. Adalék a dualizmus kori zsidó nagypolgárság történetéhez. *Történelmi Szemle*, 2012/3. 441–468. Vagy a sokak által erotizált művei miatt kritikusan szemlélt modern nő egyik megtestesítője, Erdős Renée? Lásd: Sipos Balázs: A felszabadult sikoly. Régi idők újdonszónői. *Mozgó Világ*, 2002/12. 91–98. A kérdésünkre a források hiánya miatt talán sosem kapunk választ. Röné egy sztereotipizált gúnykép, amelyet egy nő is ihlethetett, de több tapasztalásból is összeállhatott a konstruált feminin ellenségkép.

¹⁷ Hanák Péter: A másokról alkotott kép. Polgárosodás és etnikai előítéletek a magyar társadalomban. In Uő: *A Kert és a Műhely*. Budapest: Balassi, 1999. 65–87, itt: 66.

lyek között találhatunk erősen zsidóellenes tartalmakat is – „a zsidó nő általában a zsidó férfi arcának vonásait követi, teste gyakran olyan nagydarab, hogy szinte eltörpül mellette a férfi alakja, de ismertek arányos testű nőábrázolások is. Legtöbb esetben a zsidó férfi kiegészítőjeként vagy a zsidó család tagjaként jelenik meg.”¹⁸

Kohn Röné az élc lapokkal ellentétben nem a zsidó férfi kiegészítéseként, hozzátartozójaként szerepel az ábrázolásokon, hanem mint feminin ellenségkép. Több alkalommal megjelenik a *Harc* hetilapban, kisebb tréfák mellett vagy versekben és rajzokban, s noha formai gazdagság jellemzi

**Kohn Röné mutatja:
„Nézd, új aranygyűrű!
Isteni!” — És szava
Lelkesedés, páfosz.
Barátnője ránéz
És halkan megkérdi:
„Új gyűrű, új gyűrű?
S mondd csak: hány barátos?!“...**

*A rossz erkölcsű Kohn Röné
(Harc, 1944. augusztus 26. 8.)*

ezeket a reprezentációkat, ám üzenetük egysíkú, s szándékuk kézenfekvő: meg akarják fosztani a zsidó nőt szépségétől. Míg Krúdy Gyulánál a zsidó nő még a szépség kifejeződése, s mely nőkép egyszerre „erotikus és irodalmi fantáziák forrása”,¹⁹ addig Szabó Dezső *Az elsodort falu* című művében már vámpírként, kiélégíthetetlen nőként ábrázolja.²⁰

A *Harc*ban megjelenő témaválasztások és a képi ábrázolások mind-mind azt mutatják, hogy a zsidó nőt, Hebron rózsájának képét akarják megsemmisíteni, hogy az antiszemita szándéknak megfelelően a zsidó nő torz testi jellegét hangsúlyozzák, amelyet legfeljebb csak a művi beavatkozás, a kozmetika képes megszépíteni. A bozontos haj, a bibircsók, ráncos, kövér, kerek arc és a kampós orr helyett a sminkelt, ékszerekkel díszített megjelenés csak merő szemfényvesztés. A képi és nyelvi fordulatok a szépségében és csáberejében oly kihívó femme fatale szimbólumát törekedtek szétzúzni.

Ennek következtében Kohn Rönét a legtöbb esetben drabális nőként láthatjuk, egy kép kivételével: amikor a rossz erkölcsű nőt testesíti meg. Ekkor alakja karcsú, ruházata elegáns, de túlságosan

¹⁸ Vörös Kati: Judapesti Buleváron. *Médiakutató*, 2003/1. 19–44. tanulmányára hivatkozva írja Losonczi Eszter: A „zsidó” ábrázolása a 19. század második felének magyar érc lapjaiban. *Tanulmányok Budapest múltjából*, 39, 2014. 277–288, itt: 278.

¹⁹ Royer, Clara: Krúdy Gyula és a szép zsidó nő: irodalmi klisé és etikus fantázia között. *Helikon, Irodalomtudományi Szemle*, 2013/3. 283–295.

²⁰ Konrád Miklós: A pesti zsidó nő mint allegória. A zsidó nő ábrázolása a századforduló magyar irodalmában. *Café Babel*, 68, 2012. 63–72, itt: 92.

kihívó, kezeit ékszerek díszítik, haja a kor divatjának megfelelően szőkére van festve, ám zsidóságát egyértelműen jelzi kampós, nagy orra. Ruházatából, ékszereiből és hajviseletéből a modern városi nő képe tárul elénk. A modern zsidó nő a századfordulót követő társadalmi diskurzusokban a modern Budapest szimbólumává lett²¹ – ennek egyik példája Szabó Dezső „szajha Pest” hasonlata – és az antiszemiták szemében a természetességében szép magyar nő ellentétpárjává. Ábrázolásaikkal a nagypolgárság reprezentációját, valamint Hebron rózsáinak képét egyszerűsítették le az erkölcsileg romlott zsidó nő bevált sztereotípiájára.

A *Harc* a „modern propagandaeszközök széles skáláját használta.”²² Ennek egyik jellegzetes hordozója volt a képi megjelenítés: a grafika és a fénykép. Az antiszemita *Harc* hasábjain Kohn Rönét karikatúráként jelenítették meg, melyekhez egy-egy verses történet társult. A képi és a nyelvi jel erősítette egymást, ami segíti az üzenet befogadását a szemlélőben. Összesen hat olyan vers született, amelynek Kohn Röné a központi szereplője: a „Tallózások a múltból” című rovatban jelentek meg, 1944 júliusa és augusztusa között. Az írások címei mutatják, hogy az antiszemita író visszatekint a múltba, a jogfosztás folyamatába, és bemutatja, hogyan élt, élhetett korábban a konstruált zsidó nő.

Amikor Kohn Röné harisnyát vásárolt	1. évfolyam, 7. szám
Amikor Kohn Röné szépséget vásárolt	1. évfolyam, 9. szám
A kozmetika „széppé” tette és megifjította Kohn Rönét	1. évfolyam, 11. szám
Amikor Kohn Röné még színházba járhatott	1. évfolyam, 12. szám
Hogy telt el Kohn Röné huszonnégy órája?	1. évfolyam, 15. szám
Amikor Kohn Röné még a lábkörmeit is vörösre festette	1. évfolyam, 17. szám

1. táblázat: Vers és kép Kohn Rönéről²³

De mitől zsidó Kohn Röné? Zsidóságát neve reprezentálja, fiziognómiai adottságai és egyes grafikákon a ruháján megjelenő Dávid-csillag. Nem láthatjuk vallási színtereken, nem láthatunk a képeken vagy a szövegben szakrális jelképeket, a zsidóság mint vallás teljesen háttérbe szorul, és a fajiság, a korábban említett zsidó test és szellem antiszemiták által vélt örökletes determináltsága határozza meg a reprezentációkat. A címek is mutatják, hogy általában a pénzhez és a kulturális élethez kötődnek a versek. Az antiszemitizmus képi kódrendszere szerint az asszimilált zsidót látjuk, a belső ellenséget, a parvenü és a pénzember női megfelelőjét, aki szakrális jegyeit és jeleit elhagyva szekuláris mivoltában válik különösen veszélyessé a nemzeti karaktereit megőrizni szándékozó magyarság számára.

²¹ Royer, 2013.

²² Harkai Ágnes: A végső harc órájában. Bosnyák Zoltán *Harc* című hetilapjának bemutatása. *Pro Minoritate*, 2015/4. 177–198.

²³ Amikor Kohn Röné harisnyát vásárolt. *Harc*, 1944. július 1. 2; Amikor Kohn Röné szépséget vásárolt. *Harc*, 1944. július 22. 2; A kozmetika „széppé” tette és megifjította Kohn Rönét. *Harc*, 1944. augusztus 5. 7; Amikor Kohn Röné még színházba járhatott. *Harc*, 1944. augusztus 12. 6; Hogy telt el Kohn Röné huszonnégy órája? *Harc*, 1944. szeptember 2. 6; A kozmetika „széppé” tette és megifjította Kohn Rönét. *Harc*, 1944. augusztus 5. 7.

Kohn Röné szépségkészleteket vásárol (Harc, 1944. július 22. 2.)

Kohn Röné veresre festi lábszárát (Harc, 1944. július 1. 2.)

Feminin zsidó test és szellem

Vörös Kati, aki a zsidó reprezentációját vizsgálja a 19. századi élclapokban a testi fiziognómiával kapcsolatban a következőket írja: „a »zsidó test« ábrázolása tehát a »zsidó« örök és megmásíthatatlan másságát és bizonyos negatív »zsidó« tulajdonságok állandóságát fejezte ki és erősítette kitarító rendszerességgel.”²⁴ A testi jegyek hangsúlyozása erősíti a faji jelleget, a férfiak esetében ilyen a nagy orr, az elálló nagy fül, a lúdtalpas görbe láb, nagy húsos száj, a szőrös test és a vállalási jegyek mint a pajesz és a szakáll.

Az élclapokban a 19. század második felében a „»zsidó nőnek« nincs azonnal felismerhető jellegzetes teste”²⁵ Az antiszemita már arcot és testet adtak a zsidó nőnek, Kohn Röné külső jegyeiben emlékeztet a férfi zsidóképre: hasonlóan nagy orr, „kissé lapátmódon”²⁶ elálló nagy fül, telt ajak és szőrös test jellemzi. Testi jellemzői közül a szőr már a középkori zsidóábrázolásokon is megjelent a gonoszság szimbólumaként. Kohn Röné esetében nőiségétől való megfosztását és állatias, bestiális jellegét testesíti meg. Alakja még kiegészül a göndör hajjal, amely keleties jellegét hangsúlyozza, valamint a kövérséggel, amely a gazdagságára, a jólétére és a jólétszimbólumára utal („Arca sápadt, ámbár a bő / Tápláléktól jó kerek”) ²⁷ – ami a bankár férfi-zsidóképnél is megjelenik.

²⁴ Vörös Kati: Judapesti Buleváron. *Médiakutató*, 2003/1. 19–44, itt: 33.

²⁵ Vörös, 2003. 34.

²⁶ Amikor Kohn Röné szépséget vásárolt. *Harc*, 1944. július 22. 2.

²⁷ Hogy telt el Kohn Röné huszonnégy órája? *Harc*, 1944. szeptember 2. 6.

A versekből és a grafikákból megtudhatjuk, hogy a zsidó nő mindennapjait nem az otthon, a család és a gyermekek határozzák meg, hanem a birtoklás vágya, a pénz, a vásárlás, a szépítkezés, a szerencsejáték és a kulturális élet. S ha eltávolodunk Köhn Röné képétől és a *Harc* zsidó nőábrázolására tekintünk, kijelenthető, hogy a zsidó nőt még, ha meg is jelenítik anyaszerepben, akkor is csak azért, hogy a nő rossz erkölcsét mutassák be, ugyanis a kis történetek végén mindig kiderül, hogy nem a férje gyermekének apja.

Kohn Röné napirendjéről megtudhatjuk, hogy élete teljesen kiüresedett, későn, 10 órakor vagy utána kel ki az ágyából, „Hosszan alszik, ami talán / Nappal nem is emberi...”,²⁸ s napi problémái közé csak a vásárlás és a szépítkezés, a kozmetika tartozik.

A vásárlás valóban a nagypolgári zsidó nő szokása volt a századfordulón, ahogy Konrád Miklós fogalmaz: „a »kommissiók« rendíthetetlen rituáléja délelőttönként a Váczi vagy a Kossuth Lajos utcában [...] a nőket mégis inkább kitette a »mások« tekintetének.”²⁹ S az antiszemita szem ezt a szokást összekötötte különböző jellemvonásokkal: mint a mindenkit kihasználó zsidó nő képével, a feketéző zsidó képével, valamint a tulajdonlás és a birtoklásvágyával.

A kozmetika mint hangsúlyos elem többször megjelenik a Kohn Rönéről szóló versekben, ezzel is a zsidó nő született csúfságát, erkölcstelenségét és a kozmetika utáni műviségét hangsúlyozva. A kozmetika már az 1930-as évektől egyre népszerűbb lett a városi nők köreiben, „1934-ben még a konzervatív és a divattal szemben fenntartásokat mutató *A Magyar Asszony* is beadta a derekát és elindította kozmetikai rovatát, pedig a konzervatív női lap sokáig úgy tartotta, hogy a divat követése és a szépség ápolásának kultusza erkölcstelen.”³⁰

Kohn Röné küllemével és a szépítkezéssel kapcsolatban a következő meghatározó elem a színek harsánysága. Ha vásárolni megy, színes sminktermékeket vesz, ha harisnyapótló festéket vesz, harisnya híján, még akkor is vöröset ken a lábszárára, a kozmetikában színpompás szerekkel kényeztetik, s a kéz és lábkörmeit is vörösre keni ki. A smink és a színek a nő harsányságát, erkölcstelenségét és ízléstelenségét mutatták, éppen ezért „Az arcfestés és körömmázolás mint az őskori zsidók undorító divatja” címmel külön cikket szenteltek a témának, amelyben kiemelték, hogy: „...a mai időkben az ízlésbeli eldurvultságra és kultúrhiányra valló arc-, köröm- és hajfestés divatját ... az ókori szokásoknak alapján a mi zsidóink hozták be a társadalmi élet mai fonákságai közé. Ami jó volt Keren hapuah-nak, nekik sem lehet rossz – mondták Hebron rózsái és olyan arcmaázolást, körömrúzsosítást és hajátfestést végeztek, hogy annak láttára minden világszerencsétlenség eszükbe jutott az egyiptomi hét csapástól kezdve a mohácsi vész vérzivataros idejéig.”³¹

A zsidó nő harsányságát és közönségességét a fentiekén túl a hangos beszéd és a pletyka mutatja meg, nem máshol, mint egy színházi előadáson. Wagner szerint „...a zsidó egész érdeklődését a művészetek iránt a fényűzés vágya vezeti”,³² ez a gondolat a *Harc* hasábjain is megjelenik, amely szerint a zsidó nő a látszatnak él: csak azért jár színházba, hogy felékszerezhesse magát (ha még csak vasakkal is) és népes rokonságával a zsöllye soraiban pletykálkodhasson:

²⁸ Uo.

²⁹ Konrád, 2012. 82.

³⁰ Szécsi Noémi: Új arc, új bőr. Szépészeti beavatkozások. In: Szécsi Noémi – Géra Eleonóra: *A modern budapesti úrinő*. 105–110.

³¹ Az arcfestés és körömmázolás mint az őskori zsidók undorító divatja. *Harc*, 1944. július 1. 7.

³² Wagner, Richard: *Das Judentum in der Musik*. 1895. 11.

„Zápormódra hull a beszéd, / Pletykaözön száll szerteszét / Viszonzásos alapon.”
 „Röné beszél / Malvin tódit, / Pereg a szó mint a homok;”
 „S Hamlet szól: »Lenni ... nem lenni?« / Őket nem érdekli semmi, / Csupáncsak a piacok!”

Kohn Röné a színházban beszélget (Harc, 1944. augusztus 12. 6.)

S a sok nőiségében támadó elem után előbukkan a zsidó jellem egyik meghatározó antiszemita képe: a kapitalista, piacorientált zsidó. A birtoklás vágya kifejeződik Kohn Röné napi programjában is, a vásárlás és a portéka mindenáron való megkaparintása több versben is feltűnik.

A fentebb bemutatott reprezentációkból is láthatjuk, hogy a modern zsidó nő alakjának a kiüresítéséhez nagyon szerény és meglehetősen közhelyszerű eszközkészlet társult. A zsidók mint idegen elem vélt „faji”, életmódbeli, hétköznapi másságukkal jelentek meg a

Harc hasábjain. A látszattal való megtévesztés hagyományosan diabolikus eleme a zsidóreprezentációban is teret nyert: minden a külsőségekről és a külsőről szólt, nem a belső, azaz lényegi, lelki tényezőkről. A másságot a hétköznapi dolgokban a legkönnyebb sulykolni, s ezeket az eltérő másságokat diabolizálni.

A Harc megjelenése egybeesett a deportálások kezdetével: 1944. „május 14–15-től július 9-ig 437 ezer zsidót deportáltak Magyarországról, többségüket Auschwitz-Birkenauban.”³³ Ez alapján felmerülnek a következő kérdések: Milyen szerepe lehetett a hetilapnak a magyar holokausztban, s mennyire másabb a „magyar Stürmer” zsidóképe, mint a mintát adó német eredetijé? Milyen funkciót töltött be a lap a politikai életben és milyen a társadalomban? Milyen funkciói voltak a társadalom zsidóképének formálásában?

Ezekre a kérdésekre azonban csak egy összetettebb kutatás adhat választ.

³³ Karsai Elek – Karsai László: *Vádirat a nácizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. IV. 1944.október15.–1945.január18. A budapesti zsidók sorsa a nyilasuralom idején.* Budapest, Balassi, 2014. 10.